

Tulkintaerot poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden määrittelyssä

Aino Perämäki

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Tulkintaerot poistumisturvallisuus selvitysvelvollisten kohteiden
määrittelyssä**

Aino Perämäki
Turvallisuuden ja riskienhallinnan
koulutus
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2024

Aino Perämäki

Tulkintaerot poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden määrittelyssä

Vuosi

2024

Sivumäärä

21

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää aiheuttaako terminologiset eroavaisuudet haasteita pelastusviranomaiselle poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden määrittelyssä. Tarkoituksena oli selvittää terminologisten eroavaisuuksien tuomat haasteet poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden määrittelyssä ja miten poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden määrittelyä voisi helpottaa. Opinnäytetyön tilaajana on Länsi-Uudenmaan pelastuslaitos ja opinnäytetyön tuotoksen lisäksi opinnäytetyön tilaajalle laaditaan opinnäytetyön pohjalta produktiona päivitetty ohje ja sisäinen koulutus poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden määrittelystä.

Opinnäytetyössä selvitettiin terminologiset eroavaisuudet poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden määrittelyssä. Pelastuslaissa määritellyt poistumisturvallisuusselvitysvelvolliset kohteet ovat pohjautuneet silloiseen sosiaalihuoltolain termistöön, joka on osittain vanhentunut eikä vastaavia määritelmiä enää ole. Opinnäytetyön tärkein tietoperusta koostui pelastuslaista, valtioneuvoston asetuksista ja esityksistä sekä SPEK:in poistumisturvallisuusselvityksen laatimisoppaasta. Teoreettinen viitekehys antaa käsityksen lukijalle, mikä on poistumisturvallisuusselvitys ja mitkä ovat sen terminologiset eroavaisuudet. Opinnäytetyöni on laadullinen kehittämistyö. Opinnäytetyössä on käytetty valmiita aineistoja sekä kerätty aineistoa asiantuntijahaastattelun avulla.

Dokumenttianalyysin ja sisällönanalyysin avulla tunnistettiin ominaisuuksia, joita poistumisturvallisuusselvitysvelvollisessa kohteessa on. Tuloksena saatiin kehitysehdotus, jonka avulla voidaan helpottaa poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden määrittelyä ja näin helpottaa myös poistumisturvallisuusselvitysten arviointityötä.

Aino Perämäki

Differences of interpretation in the definition of sites subject to evacuation safety report

Year

2024

Pages

21

The objective of the thesis was to study whether the terminological differences cause challenges in the definition of a sites object in an evacuation safety report. The purpose was to identify the challenges that terminological differences pose in the definition of object in evacuation safety clearance and how the definition of object could be facilitated. The commissioner of the thesis is Länsi-Uusimaa Rescue Department and in addition to the output of the thesis, updated guidelinel and internal training on the definition of objects in the evacuation safety clearance were prepared for the commisioner as outcomes of the thesis.

The thesis clarified the terminological differences in the definition of objects in the evacuation safety clearance. The terminology used in the Rescue Act was based on the terminology used in the Social Welfare Act at the time, which has partly become obsolete and no such definitions exist any more. The main theoretical framework of the thesis consisted of the Rescue Act, Government decrees and proposals, and the SPEK's guide on drafting an evacuation safety report. The theoretical framework gives the reader an idea of what an evacuation safety report is and what the terminological differences are. The thesis is a qualitative development work. The thesis has used ready-made data and collected information through expert interviews.

Document analysis and content analysis were used to identify the characteristics of an evacuation safety clearance site. As a result, a development proposal was made to facilitate the definition of sites requiring an evacuation safety report and thus to facilitate the evaluation of evacuation safety reports.

Keywords: Account of evacuation safety, duty on evacuation safety account evacuation safety, terminology

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Poistumisturvallisuusselvitys	8
2.1	Poistumisturvallisuusselvitysvelvollisuus	9
2.2	Kohteiden määrittely pelastuslain mukaan	10
2.3	Poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden ominaisuudet	11
3	Opinnäytetyön toteutus ja käytetyt menetelmät	12
3.1	Dokumenttianalyysi.....	13
3.2	Asiantuntijahaastattelu.....	13
4	Tulokset.....	15
4.1	Dokumenttianalyysin tulokset.....	15
4.2	Haastattelujen tulokset.....	16
4.2.1	Terminologia.....	16
4.2.2	Tulkinnanvara lainsäädännössä.....	17
4.2.3	Poistumisturvallisuusselvitysvelvollisen kohteen ominaisuudet.....	17
4.2.4	Eroavaisuudet eri kohteiden välillä.....	18
4.2.5	Ratkaisut tulkintaerojen minimoimiseksi	19
5	Johtopäätökset ja pohdinta	20
	Lähteet	22

1 Johdanto

Vanhusten palvelutaloissa ja vastaavissa yksiköissä sattuneet tulipalot ja palonalut vuodenvaihteen 1999-2000 tienoilla paljastivat huomattavia riskejä ja puutteita palo- ja poistumisturvallisuudessa. Kolmen kuukauden sisällä, 1.12.1999 - 29.2.2000 välisenä aikana, sattui seitsemäntoista tulipaloa tai palonalkua vanhusten palvelutaloissa tai vastaavissa yksiköissä. Maaningalla vuonna 1999 palvelutalon tulipalossa menehtyi viisi palvelutalon asukasta. Onnettomuustutkintakeskus laati tapahtumien jälkeen tutkintaselosteen, jossa esitettiin suosituksia vanhusten asumisturvallisuuden parantamiseksi. Suosituksista ensimmäinen ja tärkein oli laatia henkilöturvallisuusanalyysi. Henkilöturvallisuusanalyysi tulee laatia kohteissa, joissa henkilöiden poistumismahdollisuudet ovat tavanomaista huonommat alentuneen toimintakyvyn vuoksi. (Onnettomuustutkintakeskus, 1999) Analyysistä on sittemmin käytetty nimitystä turvallisuusselvitys ja nykyisin käytössä on nimitys poistumisturvallisuusselvitys. Suosituksista tuli määräys rakentamissäädöksiin sekä olemassa olevien kohteiden osalta pelastuslakiin vuonna 2003. Vaatimukset ovat voimassa edelleen tosin hieman muunneltuna kohdesisällöltään. (Pelastustieto, 2019)

Pelastuslaki velvoittaa toiminnanharjoittajia laatimaan poistumisturvallisuusselvityksen hoitolaitoksissa sekä palvelu- ja tukiasumisessa. Pelastuslain (379/2011) 18 §:ssä on listattu kohteita, joiden toiminnanharjoittajalla on velvollisuus laatia poistumisturvallisuusselvitys. Terminologisten erojen aiheuttama epäselvyys poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden määrittelyssä luo haasteita pelastusviranomaisen valvonta- ja neuvontatyöhön sekä poistumisturvallisuusselvitysten arviointiin.

Opinnäytetyön toimeksiantaja on Länsi-Uudenmaan pelastuslaitos. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää terminologiset eroavaisuudet poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden määrittelyssä. Opinnäytetyön tavoitteena on tuoda esille terminologisten eroavaisuuksien aiheuttamat haasteet poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden määrittelyssä. Lisäksi tavoitteena on opinnäytetyön tuloksien pohjalta kehittää toimeksiantajan sisäistä ohjeistusta poistumisturvallisuusselvityksistä ja selkeyttää poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden määrittelyä. Tutkimusongelmaan pyritään saamaan vastauksia seuraavilla tutkimuskysymyksillä:

1. Miten terminologiset eroavaisuudet näkyvät poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden määrittelyssä?
2. Mitkä ovat yleisimmät haasteet ja epäselvyydet, joita syntyy poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden määrittelyssä terminologian vuoksi?

3. Miten terminologiaa voisi yhdenmukaistaa ja selkeyttää poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden määrittelyssä?

Poistumisturvallisuusselvityksen peruste tulee pelastuslaista (379/2011). Tämä opinnäytetyö rajataan koskemaan vain pelastuslain (379/2011) 18 §:n mukaisia kohteita. Opinnäytetyöstä on rajattu pois maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) 117 b §:n mukaiset turvallisuusselvitykset.

2 Poistumisturvallisuusselvitys

Poistumisturvallisuusselvitys on asiakirja, joka laaditaan tietyissä pelastuslain (379/2011) määrittelemissä sosiaali- ja terveysalan toimintayksiköissä sekä suljetuissa rangaistuslaitoksissa. Poistumisturvallisuusselvitys osoittaa, miten yksikön asiakkaiden, potilaiden tai asukkaiden turvallinen poistuminen toteutuu. Poistumisturvallisuusselvityksen tavoitteena on, että sosiaali- ja terveysalan toimintayksiköissä kaikki paikalla olevat asukkaat ja hoidettavat pääsevät poistumaan turvallisesti riippumatta omasta mahdollisesta toimintarajoitteestaan. Poistumisturvallisuusselvitys on hoitolaitoksen toiminnanharjoittajan vastuulla, ja sen arvioinnista vastaa pelastusviranomainen. Laatimisvelvoite perustuu pelastuslain (379/2011) 18-21 §:in. (Fried, 2022)

Poistumisturvallisuusselvityksessä tulee olla toiminnanharjoittajaa sekä kohdetta koskevat tiedot kuten nimi ja yhteystiedot sekä käyntiosoite. Selvityksestä tulee käydä ilmi toiminnan perustiedot kuten palvelun sisältö ja tuottamistapa, asukkaiden ja hoidettavien henkilöiden lukumäärä sekä henkilökunnan lukumäärä eri vuorokauden aikoina. (Valtioneuvoston asetus poistumisturvallisuusselvityksestä 292/2014, 1 §, 1 mom.) Palvelun sisällöllä tarkoitetaan samaa, mitä sosiaalipalvelujen lupahakemuksissa (Sisäministeriö 2014, 4).

Poistumisturvallisuusselvityksen tulee olla rakennuksen perustiedot kuten rakennusvuosi, rakennuksen kerrosluku, pinta-alat kerroksittain, palo-osastoivat rakenteet ja osiin jakavat rakenteet. Rakennuksen perustiedoilla tarkoitetaan kerroslukua, rakennuksen paloluokkaa sekä toiminnassa käytettävien tilojen pinta-aloja kerroksittain. Tämän lisäksi poistumisturvallisuusselvityksessä on oltava kuvaus sammutus- ja pelastustehtävien järjestelyistä, jotka on suunniteltu tulipalon nopean havaitsemisen, sammuttamisen, avun hälyttämisen ja henkilöiden pelastamisen edellytysten turvaamiseksi. Selvitykseen on lisättävä liitteeksi kohteen rakennuslupapäätös, asemapiirros, josta käy ilmi käytössä olevien tilojen rakennusten sijainti tontilla, sekä rakennuksen pohjapiirros, josta selviää huoneiden käyttötarkoitus. (VNa poistumisturvallisuusselvityksestä 292/2014)

Poistumisturvallisuusselvityksessä tulee selvittää, miten asukkaiden tai hoidettavien henkilöiden rajoittunut toimintakyky vaikuttaa poistumiseen tulipalossa ja muissa

vaaratilanteissa: Tarvitsevatko hoidettavat henkilöt tai asukkaat henkilökunnan apua poistumiseen vai pystyvätkö he poistumaan omatoimisesti, kuvaus henkilökunnan ja muun mahdollisen ulkopuolisen avun toimintavalmiudesta sekä, miten kauan aikaa kuluu poistumiseen eri huoneista ja palo-osastoista (VNa poistumisturvallisuusselvityksestä 292/2014, 2 §).

Toiminnanharjoittajan tulee selvittää turvalliseen poistumiseen käytössä oleva aika ja poistumisen vaatima aika. Turvallinen poistuminen viittaa tilanteeseen, jossa henkilöt poistuvat tilasta turvallisesti ja hallitusti esimerkiksi tulipalotilanteessa. Tulipalon sattuessa rakennuksesta on voitava poistua turvallisesti ja ripeästi. Tämä edellyttää, että poistumiseen on oltava riittävästi aikaa. Käytettävissä olevalla ajalla tarkoitetaan aikaa, joka on käytettävissä ennen hengenvaarallisten olosuhteiden muodostumista. (Frantzich 2000, 14) Turvallinen poistumisaika muodostuu ajasta, jolloin savupatjan korkeus ja lämpötila eivät vielä haittaa poistujien terveyttä (Saarela ym. 2018, 88). Syttymistilassa, jossa on tavanomainen palokuorma eikä tiloja ole suojattu automaattisella sammutuslaitteistolla, turvallisen poistumisajan katsotaan olevan 2-3 minuuttia (Fried 2022, 17).

Tilat, jotka on suojattu automaattisella sammutuslaitteistolla mahdollistavat pidemmän turvalliseen poistumiseen käytettävän ajan. Automaattinen sammutuslaitteisto havaitsee syttyneen tulipalon aikaisessa vaiheessa ja sammuttaa ja hidastaa palon leviämistä. Näin ollen tiloissa olevat henkilöt saavat lisää aikaa poistua palavasta tilasta sekä paikalle saapuvat pelastajat saavat lisäaikaa pelastustoimilleen. (Turunen 2012, 8) Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön (SPEK) asiantuntijaryhmä on päättänyt suosittelemaan turvallisiksi poistumisajaksi syttymistilasta noin 15 minuuttia silloin, kun tilat ovat suojattu automaattisella sammutuslaitteistolla (Fried 2022, 17).

SPEK on laatinut kaksiosaisen poistumisturvallisuusselvityslomakkeen. Lomake koostuu A- ja B-osista. Lomakkeen A-osassa selvitetään tietoja, jotka on esitetty valtioneuvoston asetuksen (292/2014) 1 §:ssä. Lomakkeen B-osassa taas selvitetään vaihe vaiheelta, miten poistuminen toteutuu tulipalon havaitsemisen jälkeen ja miten asukkaiden tai hoidettavien toimintakyky vaikuttaa poistumisturvallisuuteen. (Fried 2022, 43) B-osan selvitettävät tiedot on määritetty valtioneuvoston asetuksen (292/2014) 2 §:ssä.

2.1 Poistumisturvallisuusselvitysvelvollisuus

Pelastuslain 379/2011 18 §:n mukaan poistumisturvallisuusselvitys tulee olla laadittuna seuraavissa kohteissa: Sairaaloissa, vanhainkodeissa ja muussa laitoshuollossa, suljetuissa rangaistuslaitoksissa ja muissa näihin verrattavissa kohteissa (hoitolaitokset) sekä asumisyksikön muotoon järjestetyissä palvelu- ja tukiasunnoissa ja muissa näihin verrattavissa asuinrakennuksissa ja tiloissa, joissa asuvien toimintakyky on tavanomaista huonompi (palvelu- ja tukiasuminen).

Hallituksen esityksen (HE 257/2010, 42) mukaan pelastuslain 18 §:n 1 momentissa tarkoitettujen ”hoitolaitosten” ja ”palvelu- ja tukiasumisen” piiriin kuuluvien kohteiden määrittely perustuu pääosin sosiaalihuoltolain (710/1982) mukaiseen käsitteistöön. Sosiaalihuoltolaki 710/1982 on kumottu 1.4.2015 voimaan tulleella uudella sosiaalihuoltolailla 1301/2014 (1301/2014, 61 §). Uusi sosiaalihuoltolaki ei tunne pelastuslain 18 §:n 1 momentissa säädettyjä kohteita, jotka ovat poistumisturvallisuusselvitysvelvollisia.

Stenin (2014, 26) mukaan poistumisturvallisuusselvitykseen ja sen laatimiseen liittyvä terminologia voi olla toiminnanharjoittajalle vierasta, joten toiminnanharjoittajan tulisi olla yhteydessä jo poistumisturvallisuusselvityksen laadinnan alkuvaiheessa alueensa pelastusviranomaiseen. Hänen mukaansa pelastusviranomaiseen on hyvä olla yhteydessä myös siksi, että pelastuslain säädännössä asiat on esitetty yleisellä tasolla. Sten myös toteaa, että vaikkei pelastuslaki edellyttäisi kohteelta poistumisturvallisuusselvityksen laatimista, niin poistumisturvallisuusselvityksellä olisi hyvä osoittaa joidenkin kohteiden osalta turvallisen poistumisen ja pelastamisen vaatimuksien täyttyminen.

Sisäministeriön muistiossa (sisäministeriön muistio 2014, 2) on kirjattu kohteet, jotka eivät kuulu sääntelyn soveltamisalaan. Kohteet, jotka eivät kuulu soveltamisalaan, ovat niin sanotut senioritalot, joissa asukasvalinta perustuu asukkaan ikään, sekä asunto-osakeyhtiöt tai vuokra-asuntopalveluja tarjoavat yhtiöt, jos yhtiöllä ei ole perusteita selvittää asukkaan todellista toimintakykyä. Soveltamisalaan ei myöskään kuulu lain vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987) ja kyseisen lain asetuksen (759/1987) perusteella vammaisen henkilön kotona järjestettävä palveluasuminen. Myös kotipalvelut ja terveydenhuoltolain (1326/2010) tarkoittama kotisairaanhoido ja kotisairaalahoido eivät kuulu soveltamisalaan.

Poistumisturvallisuusselvityksen laatimistarpeen määrittelee rakennuksen todellinen käyttö. Tarvetta ei määrittele rakennusluvan mukainen käyttötapa tai kohteen käyttöön viittaava nimi tai henkilökunnan paikallaoloaika. (Sten 2014, 26)

2.2 Kohteiden määrittely pelastuslain mukaan

Vuonna 2010 hallitus esitti säädettäväksi uuden pelastuslain, joka kumoaisi voimassa olevan lain. Yksi merkittävä uudistus lakiin koski hoito- ja hoivalaitosten velvollisuutta laatia poistumisturvallisuusselvitys. (HE 257/2010, 1) Uusi pelastuslaki tuli voimaan 1.7.2011 (379/2011, 112 §).

Pelastuslain 379/2011 18 §:ssä on säädetty kohteista, joiden toiminnanharjoittajat ovat velvollisia laatimaan poistumisturvallisuusselvityksen etukäteen. Laadittujen selvitysten ja suunnitelmien sekä niiden perusteella tehtyjen toimenpiteiden tarkoituksena on huolehtia, että asukkaat ja hoidettavat henkilöt voivat poistua turvallisesti tulipalossa tai muussa

vaaratilanteessa joko itsenäisesti tai avustettuina. Pelastuslain 18 §:n 1 momentin mukaan poistumisturvallisuusselvitysvelvollisia kohteita ovat sairaalat, vanhainkodit ja muu laitoshuolto, suljetut rangaistuslaitokset ja muut näihin verrattavat kohteet sekä asumisyksikön muotoon järjestetyt palvelu- ja tukiasunnot ja muut näihin verrattavat asuinrakennukset ja tilat, joissa asuvien toimintakyky on tavanomaista huonompi (palvelu- ja tukiasuminen).

Pelastuslaki 379/2011 velvoittaa poistumisturvallisuusselvityksen laatimista kaikilta hoitolaitoksilta sekä palvelu- ja tukiasumisen kohteilta. Toisin sanoen poistumisturvallisuusselvitys vaaditaan kohteilta, joissa on toiminnanharjoittaja ja hoidettavien tai asukkaiden toimintakyky on tavanomaista huonompi. Aiemmin pelastuslain määrittelemillä kohteilla on tarkoitettu sosiaalihuoltolain (710/1982) mukaisia käsitteitä. Nykyinen sosiaalihuoltolaki ei enää tunne näitä pelastuslain määrittelemiä kohteita. Nykyisessä sosiaalihuoltolaissa 1301/2014 käytetään muun muassa seuraavia termejä: tilapäinen asuminen, tuettu asuminen, yhteisöllinen asuminen, ympärivuorokautinen palveluasuminen, laitospalvelut ja perheryhmäkoti.

Pelastuslain 18 §:n 2 momentin mukaan ”toiminnanharjoittajalla tarkoitetaan hoitolaitoksen ylläpidosta ja palvelu- ja tukiasumisen järjestämisestä huolehtivaa hyvinvointialuetta, kuntaa ja muuta julkioikeudellista yhteisöä”. Toiminnanharjoittaja voi myös olla yritys tai muu yhteisö, joka kunnan tai muun julkisoikeudellisen yhteisön kanssa tehdyn sopimuksen mukaan tai muutoin vastaa kohteen toiminnasta. (Sten 2014, 8)

Valtakunnallisen kyselytutkimuksen mukaan (Ojala ym. 2016, 30-31) asumispalveluissa noin viidesosa ja laitoshoidossa noin neljäsosa toiminnanharjoittajista ei osallistunut poistumisturvallisuusselvityksen tekoon vaikka pelastuslain mukaan sen teko kuuluu toiminnanharjoittajan vastuulle. Poistumisturvallisuusselvitys tulee laatia aina ennen uuden toiminnan aloittamista, kun toiminnassa tapahtuu merkittäviä muutoksia tai vähintään kolmen vuoden välein (Fried 2022, 7).

2.3 Poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden ominaisuudet

Poistumisturvallisuusselvitysvelvolliset kohteet voivat poiketa toisistaan merkittävästi. Kaikissa kohteissa olennaisinta on asukkaan tai hoidettavan henkilön kyky huolehtia itsestään: Pystyvätkö asukkaat tai hoidettavat poistumaan turvaan itsenäisesti hätätilanteessa. Poistumisturvallisuusselvitysvelvollisia kohteita on monenlaisia ja niiden toimintaan liittyy erilaisia riskejä. Sairaaloissa on vuodeosastojen lisäksi erityistiloja kuten leikkaussalit, laboratorio, kuvantamistilat ja päivystys. Erityistiloissa olevien henkilöiden ja potilaiden sijaintia voi olla vaikea määrittää esimerkiksi tulipalon sattuessa. Ikääntyneiden hoitolaitoksissa hoidettavien fyysinen tai psyykinen toimintakyky on usein alentunut. Tällaisissa hoitolaitoksissa asukkaiden tai hoidettavien käytössä voi olla erilaisia liikkumisen

apuvälineitä, kuten pyörätuoli, tai toimintakyky voi olla rajoittunut niin paljon, että hätätilanteessa henkilö ei pääse poistumaan itsenäisesti vaan tarvitsevat apua poistumiseensa. Myös suljetut laitokset ja vankilat ovat poistumisturvallisuusselvitysvelvollisia, vaikka tavallisesti vangit ovat fyysisesti hyvässä kunnossa ja he pystyvät liikkumaan normaalisti, havainnoimaan ympäristöään normaalisti ja pystyvät poistumaan itsenäisesti, mutta suljetut huonetilat estävät henkilöiden poistumisen rakennuksesta. Pääsääntöisesti vangit tarvitsevat suljetun vankilan selleistä poistumiseen henkilökuntaa avaamaan sellien lukituksen etenkin yöaikaan. (Somerkoski 2019, 163-166)

Henkilökunnan apu evakointitilanteessa on usein välttämätöntä. Palo- ja poistumisturvallisuuden perusteet tulee olla jokaisen työntekijän hallussa. On tärkeää, että henkilökunnalle järjestetään säännöllisesti poistumisharjoituksia. Myös käytettävien sijaisten ja varahenkilöstön turvallisuusosaamisesta tulee huolehtia. SPEK:n (2023) mukaan noin joka neljännessä poistumisturvallisuusselvitysvelvollisessa kohteessa poistumisturvallisuus ei ole lain mukaisella tasolla.

3 Opinnäytetyön toteutus ja käytetyt menetelmät

Opinnäytetyöni on tutkimuksellinen kehittämistyö. Ojasalon ym. (2014, 19) mukaan tutkimukselliseen kehittämistyöhön kuuluu käytännön ongelmien ratkaisua sekä uusien ideoiden ja käytäntöjen toteuttamista. Tiedonkeruumenetelminä tässä opinnäytetyössä käytetään dokumenttianalyysejä ja asiantuntijahaastattelua. Menetelmiä käyttämällä halutaan saada syvälinen ja kokonaisvaltainen kuva tutkittavasta aiheesta ja etsiä ratkaisuja tutkimuskysymyksiin. Dokumenttianalyyseillä avulla pystytään perehtymään tutkittavaan aiheeseen syvästi. Menetelmiä valittaessa on mietitty ensin, millaista tietoa tarvitaan ja mihin tarkoitukseen sitä ollaan käyttämässä. Eri menetelmiä käyttämällä opinnäytetyön tueksi saadaan erilaista tietoa ja erilaisia näkökulmia. Lisäksi opinnäytetyössä käytetyt menetelmät täydentävät toisiaan.

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus tarkoittaa tutkimusta, jonka avulla pyritään löytämään vastauksia tutkimuskysymyksiin käyttämättä tilastollisia menetelmiä tai muita määrällisiä keinoja. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään ilmiön syvälliseen ymmärtämiseen. Laadullisen tutkimuksen toteuttamiseksi ei vaadita määrällisen tutkimuksen kaltaista tarkkaa viitekehystä. Laadullinen tutkimus mahdollistaa tutkittavan ilmiön syvällisen ymmärtämisen. Laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan yksittäistä tapausta, kun taas määrällisessä tutkimuksessa tutkitaan tapausten joukkoa. (Kananen 2008, 25)

Laadullinen tutkimus edellyttää tutkijalta ilmiön subjektiivisen kokemuksen sekä merkityksen ymmärtämistä (Vilka 2021, 19). Laadullisessa tutkimuksessa tulee kiinnittää erityisesti

huomiota siihen, mikä on teoreettisen viitekehyksen ja kysymyksen asettelun kannalta olennaista. Yksittäiset raakahavainnot yhdistetään yhdeksi tai muutamaksi havainnoksi. (Alasuutari 2018, 40)

3.1 Dokumenttianalyysi

Dokumenttianalyysi valikoitui tämän opinnäytetyön aineiston analyysimenetelmäksi, koska siinä pyritään tekemään päätelmiä kirjalliseen muotoon saatetusta aineistosta. Ojasalon ym. (2010, 121) mukaan dokumentti voi olla mikä tahansa tutkittavasta ilmiöstä kirjoitettu, puhuttu tai kuvattu materiaali. Dokumenttianalyysin avulla pyritään tekemään päätelmiä kirjalliseen muotoon saatetusta, erityisesti verbaalisesta, symbolisesta tai kommunikatiivisesta aineistosta. Dokumenttianalyysissa käytetyt dokumentit voivat olla esimerkiksi litteroidut haastattelut, internetsivut, lehtiartikkelit, päiväkirjat, keskustelut, raportit ja muut kirjalliset materiaalit. Dokumenttianalyysin avulla voidaan analysoida dokumentteja järjestelmällisesti ja luomaan selkeä sanallinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä.

Dokumenttianalyysissa pyritään tunnistamaan tekstin sanoma ja hahmottamaan kokonaisuus järjestelmällisesti. Dokumenttianalyysissa käytetyn sisällönanalyysin avulla voidaan analysoida dokumentit systemaattisesti ja tiivistää kaikki kirjallinen materiaali tiiviiksi ja selkeäksi. Tämän opinnäytetyön kannalta tärkeimpiä dokumentteja ovat poistumisturvallisuusselvitystä määrittelevät lait ja asetukset, asiantuntijoiden laatimat oppaat sekä litteroidut asiantuntijahaastattelut. Sisällönanalyysi sopii täysin strukturoimattomankin aineiston analyysiin. Tässä opinnäytetyössä aineiston analyysi oli kolmivaiheinen prosessi. Ensin aineisto pelkistettiin, jonka jälkeen se ryhmiteltiin ja lopuksi luotiin teoreettiset käsitteet. Pelkistämisessä tekstistä karsittiin tutkimukselle epäolennainen pois. Käytännössä kirjoitetusta aineistosta etsittiin tutkimuskysymykseen vastaavia ilmaisuja. Pelkistämisen jälkeen aineisto ryhmiteltiin. Alkuperäiset ilmaisut käytiin läpi ja niistä etsittiin samankaltaisuuksia. Samaa ilmiötä kuvaavat käsitteet ja ilmaisut jaettiin eri luokkiin. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä käsitteitä yhdistellään ja näin saadaan vastauksia tutkimuskysymyksiin. (Tuomi & Sarajarvi 2018, 121-122)

3.2 Asiantuntijahaastattelu

Haastatteluja on erityyppisiä ja jokaisella haastattelutyypillä on oma käyttötarkoituksensa. Tässä opinnäytetyössä käytettiin puolistrukturoitua haastattelumenetelmää, sillä haastattelussa ei haluttu liikaa ohjata haastateltavia. Ojasalon ym. (2010, 41) mukaan teemahaastattelun teemat on suunniteltu etukäteen huolella, mutta käytetyt sanamuodot sekä kysymysten järjestys voivat vaihdella haastattelusta toiseen. Puolistrukturoitu haastattelu on tyypillinen laadullisen tutkimuksen menetelmä (Ojasalo ym. 2010, 94). Haastattelu on joustava tutkimusmenetelmä ja sitä voidaan helposti soveltaa. Haastattelun avulla on mahdollista selvittää erilaisia toimintamalleja ja kehitystarpeita.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistossa voi olla vaikka vain yhden henkilön haastattelu, koska tarkoituksena ei ole etsiä keskimääräisiä yhteyksiä eikä tehdä tilastollista analyysia (Hirsijärvi ym. 2007, 176). Tiedonkeruumenetelmien tulee olla perusteltuja. Tätä opinnäytetyötä suunniteltaessa on mietitty, mitkä tiedonkeruumenetelmät soveltuvat parhaiten ongelman ratkaisuun. Haastattelun valinta yhdeksi tiedonkeruumenetelmäksi valikoitui muun muassa siksi, että haastattelussa voidaan säädellä aineiston keruuta joustavasti tilanteen edellyttämällä tavalla.

Asiantuntijahaastattelussa halutaan saada tutkittavasta ilmiöstä enemmän irti, sillä haastateltava on omassa työssään kokeneet opinnäytetyössä tutkittavan ilmiön ja osaavat kertoa kokemuksistaan ja näkemyksistään, esimerkiksi kehittämistarpeista. Haastattelua varten laadittiin haastattelurunko (liite 2), joka ohjasi ennakkoon suunniteltujen teemojen mukaantulon. Haastatelluissa käytettiin äänentallennusta, sillä tekniset ratkaisut lisäävät tulosten luotettavuutta ja lisäksi haastattelutilanteeseen on helppo palata. (Kananen 2008, 79)

Tätä opinnäytetyötä varten on haastateltu kahta pelastusviranomaista, jotka työskentelevät poistumisturvallisuusselvitysten parissa. Haastateltavien osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen. Haastattelukirje (liite 1) lähetettiin henkilöille, jotka työssään toimivat poistumisturvallisuusselvitysten parissa, ja haastatteluvalinta tehtiin puhtaasti aikataulullisin perustein. Haastattelut litterointiin eli äänitallenteet purettiin kirjalliseen muotoon, jolloin niitä oli helpompi käsitellä manuaalisesti. Haastattelut litteroitiin yleiskielisesti eli tekstit muutettiin kirjakiellelle poistaen murre- ja puhekielen ilmaisut (Kananen 2008, 81). Haastattelut on anonymisoitu haastateltavien henkilöllisyyksien häivyttämiseksi sekä, että yksittäisiä vastauksia ei ole mahdollista yhdistää tiettyyn haastateltavaan. Suorien tunnisteiden poistamisella pyritään estämään myös se, ettei myöhemmässä vaiheessa jonkun toisen tutkijan mielenkiinto kohdistu yksittäisen tutkittavan ajatukseen. (Kuula 2011, 214)

Haastatteluprosessissa on kiinnitetty huomiota tutkimuseettisiin kysymyksiin. Luottamuksellisuus on ollut tärkein tutkimusta ohjaava periaate. Tässä opinnäytetyössä luottamuksellisuus tarkoittaa sitä, että haastateltaville on kerrottu opinnäytetyön tarkoitus, aineiston käsittely ja säilyttämisen on tehty luottamuksellisesti ja haastateltavien anonymiteettiä varjellaan tutkimusraporttia kirjottaessa. Raportoinnissa on huomioitu tarkoin henkilöiden tunnistettavuuteen liittyvistä kysymyksistä. Haastateltavilta on saatu haastattelulupa. (Aaltonen ym. 2005, 17)

Litterointi aloitettiin koodaamalla. Koodaaminen on ensimmäinen askel, ratkaiseva linkki, aineiston ja teorian välillä. Koodilla tarkoitetaan sanaa tai lyhyttä fraasia, jonka avulla voidaan määritellä tietty aineiston osa tai esittää sen ydinsisältö tiivistettynä. Koodauksen avulla aineisto pystyttiin systemaattisesti järjestämään. Koodattu aineisto jaoteltiin luokkiin,

joilla on yhteisiä piirteitä. Koodauksen avulla nousi esiin avainsanoja (liite 3), jotka jaettiin teema-alueisiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123-125)

4 Tulokset

Tuloksissa esitellään dokumenttianalyysin sekä haastattelujen tulokset. Dokumenttianalyysin perusteella tunnistettiin avainsanoja, jotka ryhmiteltiin kategorioihin. Avainsanojen jaottelu kategorioihin mahdollistaa niiden vertailun keskenään sekä havaittujen yhteyksien paremman ymmärtämisen. Kategorisointi auttaa löytämään yleisiä teemoja, mikä helpottaa johtopäätösten tekemistä. Kategoriat olivat terminologia, tulkinnanvara lainsäädännössä, poistumisturvallisuusselvitysvelvollisen kohteen ominaisuudet, eroavaisuudet kohteiden välillä sekä ratkaisut tulkintaerojen minimoimiseksi.

4.1 Dokumenttianalyysin tulokset

Poistumisturvallisuusselvitys on asiakirja, jonka avulla toiminnanharjoittaja osoittaa, miten kohteessa olevien henkilöiden rajoittunut tai heikentynyt toimintakyky tai muut poistumisturvallisuuteen vaikuttavat asiat on huomioitu poistumisturvallisuudessa. Poistumisturvallisuusselvitysvelvollisuus on kirjattu pelastuslain 18 §:än, jonka mukaan poistumisturvallisuusselvitysvelvollisia kohteita ovat sairaalat, vanhainkodit, muu laitoshuolto, suljetut rangaistuslaitokset ja muut näihin verrattavissa olevat kohteet sekä asumisyksikkömuotoon järjestetyt palvelu- ja tukiasunnot sekä muut näihin verrattavat asuinrakennukset ja tilat, joissa asukkaiden toimintakyky on tavanomaista huonompi. Edellä lueteltujen kohteiden määrittely perustuu sosiaalihuoltolain (719/1982) mukaiseen käsitteistöön, joka on sittemmin kumottu uudella sosiaalihuoltolailla 1301/2014.

Poistumisturvallisuusselvityksen laatimiseen on hyvä ja kattava SPEK:in julkaisema opas, jota voi hyödyntää niin toiminnanharjoittaja kuin pelastusviranomaisinkin. Pelastusviranomaisella voi käyttää opasta apunaan poistumisturvallisuusselvityksen arvioinnissa ja toiminnanharjoittajalle opas on todella hyödyllinen, kun poistumisturvallisuusselvitystä ollaan laatimassa.

Kuten poistumisturvallisuusselvitysvelvollisuudesta on todettu, sen terminologiaa voi olla vaikea ymmärtää ja toiminnanharjoittajan olisi hyvä olla yhteydessä ennen poistumisturvallisuusselvityksen laatimista pelastusviranomaisiin. Vastaavasti kohteisiin liittyvä terminologia ja sen tulkinta voivat olla haastavia myös pelastusviranomaiselle, sillä osalle pelastuslaissa käytetyille termeille ei ole muussa lainsäädännössä voimassa olevaa määritelmää. Osa pelastuslaissa käytetyistä termeistä on enemmän vakiintunut arkikielessä eikä virallisia määritelmiä ole. Tämä saattaa lisätä tulkintaeroja

poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden määrittelyssä. Pelastuslaki on epätäsmällinen poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden määrittelyssä.

Mitä on säädetty laissa ja asetuksessa esiin nousee kaksi ominaisuutta poistumisturvallisuusselvitysvelvollisesta kohteesta. Nämä kaksi ominaisuutta ovat toiminnanharjoittaja ja alentunut toimintakyky. On kohteita, joista löytyy nämä molemmat ominaisuudet kuten iäkkäiden asumispalvelut tai sairaalat, mikä tekee niistä selvästi poistumisturvallisuusselvitysvelvollisia. On kuitenkin myös paljon muita kohteita, joissa asukkaan tai asiakkaan toimintakyky on täysin normaali, mutta kohteen muut ominaisuudet vaikuttavat siihen, että kohde on poistumisturvallisuusselvitysvelvollinen. Tällaisia kohteita voivat olla esimerkiksi vankilat ja muut suljetut laitokset, joissa henkilön toimintakyky voi olla täysin normaali, mutta kohteen tilat ovat tarkoituksenkin mukaan sellaiset, joissa henkilöiden liikkumista on rajoitettu eikä näin ollen myöskään tulipalon tai muun vaaratilanteen sattuessa henkilö pysty poistumaan turvaan itsenäisesti.

Kohteet, joissa on ympärivuorokautisesti lapsia lukeutuvat myös poistumisturvallisuusselvitysvelvollisiksi kohteiksi. Tällaisia kohteita voivat olla esimerkiksi vuoropäiväkodit. Lasten toimintakyky on ikätasoon nähden normaali, eikä lapsilla ole rajoitteita, jotka vaikuttaisivat esimerkiksi liikuntakykyyn. Kuitenkaan lapset eivät ole vastuussa omasta turvallisuudestaan eivätkä kehitystasonsa vuoksi kykene itsenäisesti poistumaan onnettomuustilanteessa. Lapsen fyysiset, emotionaaliset ja kognitiiviset valmiudet eivät ole kehittyneet riittävästi, jotta lapsi pystyisi tunnistamaan vaaran tai toimimaan oikein hätätilanteessa. Tulipalon tai muun vaaratilanteen sattuessa henkilökunnan vastuulla on varmistaa lasten turvallinen poistuminen.

4.2 Haastattelujen tulokset

Tässä luvussa syvennyttään haastattelujen tuloksiin. Haasteltavia on kaksi ja heidän anonyymiteettinsä suojaamiseksi heidät on koodattu haastateltava A ja haastateltava B. Molempien haastattelut on tehty huhtikuun 2024 aikana. Haastattelujen tulokset on jaoteltu teemoihin, jotka on tunnistettu analyysin avulla. Tunnistetut teemat ovat: terminologia, tulkinnanvara lainsäädännössä, poistumisturvallisuusselvitysvelvollisen kohteen ominaisuudet ja ratkaisut tulkintaerojen minimoimiseksi. Tämä jaottelu auttaa jäsentelemään aineistoa selkeämmin ja mahdollistaa syvällisemmän tarkastelun, minkä lisäksi haastatteluja on myös helpompi verrata keskenään, koska yhteydet tulevat selkeämmin esiin.

4.2.1 Terminologia

Pelastuslain (379/2011) 18 §:n terminologiassa on liikaa epäselvyyttä ja tulkinnanvaraa. Terminologian epäselvyys on huomattu, mutta haastateltava A:n mukaan asian kanssa on kuitenkin tultu toimeen, koska on olemassa paljon hiljaista tietoa, jota löytyy vanhemmilta

kollegoilta. Haastateltava B (Haastattelu B, 2024) nosti esiin, että terminologiaa katsotaan liian paljon, eli millä termillä itse yksikkö määrittelee oman toimintansa:

Liikaa katsotaan terminologiaa, eli että millä termillä itse yksikkö määrittelee oman toimintansa, koska ne vaihtelee niitä termejä aina. Mulla on pitkä ura takana enkä minäkään ole pysynyt perässä, mikä on milloin mitäkin, onko yhteisöllistä asumista vai palveluasumista, ja pitäisi katsoa, mitä se palvelu on ja asukkaiden toimintakuntoa. Epäselvyyttä on, mutta onko se tulkinnassa vai missä se on, en osaa sanoa.

Myös haastateltava A kertoi, että hänen kohdallaan ei ole käynyt, mutta hän on kuullut, että muualla toiminnanharjoittajilla on nimikkikailua. Toimintaa varten keksitään sellainen nimi, joka kuulostaa siltä, ettei kohde olisi poistumisturvallisuusselvitysvelvollinen, vaikka todellisuudessa kohde täyttää kriteerit muilta ominaisuuksiltaan:

Ei ole ollut sellaista, mitä ilmeisesti muualla ollut, sellaista toiminnanharjoittajien nimittämiskikkailua, et kutsutaan sitä joksikin sellaiseksi, keksitään uusi nimi toiminnalle, että se vaikuttas siltä, ettei se olisi POTS-velvollinen kohde.

Molemmat haastateltavat nostivat esiin, että olisi tärkeämpää kiinnittää huomiota kohteiden ominaisuuksiin kuin terminologiaan. Haastatelluissa nousi esille esimerkiksi termi vanhainkoti, jolle ei löydy määritelmää laista. Vanhainkoti on kuitenkin vakiintunut arkikielessä ja sillä ymmärretään tarkoitettavan asumis- ja hoivapalveluita ikääntyneille ihmisille tarjoavaa laitosta. Tämä aiheuttaa tilanteen, jossa toiminnasta käyttää arkikielisiä ilmaisuja, joille ei löydy virallista määritelmää mistään laista.

4.2.2 Tulkinanvara lainsäädännössä

Molemmissa haastatteluissa nousi esiin, että laissa on tulkinnanvaraa. Haastateltava A pohti, tarkoitetaanko pelastuslaissa mainitulla tukiasumisella samaa, mitä nykyisessä sosiaalihuoltolaissa, eli onko käsite edelleen nykyisen sosiaalihuoltolain mukainen:

Pelastuslaissa mainittu tukiasuminen ja mieltii mitä nykyinen sosiaalihuoltolaki sanoo tukiasumisesta, niin onko se nykyisen sosiaalihuoltolain mukainen tukiasuminen sitä, mitä pelastuslaissa on tarkoitettu.

4.2.3 Poistumisturvallisuusselvitysvelvollisen kohteen ominaisuudet

Haastatteluissa nousi esiin ominaisuuksia, jotka yhdistävät poistumisturvallisuusselvitysvelvollisia kohteita. Molemmat haastateltavat nostivat esiin

samoja ominaisuuksia, joita on poistumisturvallisuusselvitysvelvollisissa kohteissa. Haastateltava B:n mukaan poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden ominaisuuksia ovat, että kohteessa on palveluntarjoaja ja, jos kohteen asukkaiden tai hoidettavien toimintakyky on alentunut:

Jos siellä on palveluntarjoaja, joka on vastuussa tai saa heistä rahaa, siellä on toimintakyky alentunut ja silloin se olisi.

Haastateltava A kertoi, miten omassa työssään kohteiden määrittelyä miettiessä kiinnitetään huomioita kohteen tunnusmerkkeihin:

Kun haetaan tulkintaa selvitysvelvollisuudesta tunnusmerkkien osalta erityisesti palvelu- ja tukiasumisessa, hoitolaitokset on selkeä, ei täysin mutta aika. Palvelu- ja tukiasumispuolella menty POTS-velvollisuus tunnusmerkkien kautta. On toiminnanharjoittaja, joka arvioi ja selvittää toimintakykyä, on järjestetty asumisyksikön muotoon, mutta hoitolaitos-termin alle ei löydy vedenpitävää vastausta esimerkiksi yksityinen lääkäriasema, missä saattaa olla leikkuri, et onko se vai eikö se ole. Onko verrattavissa hoitolaitokseen, en oikein tiedä.

Haastatteluissa nousi esiin, että kohteiden määrittelyä ei voi tehdä vain terminologian perusteella. Terminologian epäselvyys on tiedossa oleva asia, mutta nykyisellä lainsäädännöllä on kuitenkin pärjätty. Epäselvyys voi tuoda haasteita uudelle työntekijälle, jolla ei ole aikaisempaa kokemusta esimerkiksi hoitolaitoksista. Ominaisuuksien tunnistaminen on tärkein asia, kun mietitään, onko kohde poistumisturvallisuusselvitysvelvollinen.

4.2.4 Eroavaisuudet eri kohteiden välillä

Poistumisturvallisuusselvitysvelvolliset kohteet voivat olla keskenään hyvin erilaisia. Haastateltava B nosti esiin esimerkiksi yksin maahan tulleet lapset, joilla ei ole alentunut toimintakyky, mutta he asuvat ympärivuorokautisessa ryhmäkodissa. Tällöin tulkinta on se, että poistumisturvallisuusselvitys tulee olla tehty, koska taustalla on toiminnanharjoittaja, joka on vastuussa lapsista, sekä kyseessä ympärivuorokautinen asuminen:

Neuvontatilanteessa on tullut tilanne, ettei osata täysin sanoa, onko vai eikö ole esim. yksin maahan tulleiden lasten ryhmäkoti. Toimintakyky ei ole alentunut, ei ole tuen tarvetta eikä ole sosiaalihuollon piirissä, mutta ne ovat yksin maassa. Tulkitsin, että kohde on POTS-velvollinen.

Haastateltava A nosti esiin yksityiset sairaalat, joissa on anestesiassa tehtäviä toimenpiteitä, mutta toiminta ei ole ympärivuorokautista. Laista ei suoraan selviä, miten lainsäätäjä on aikoinaan huomionnut näitä kohteita, joissa toimenpiteitä tehdään anestesiassa ja potilaan

toimintakyky on täysin alentunut vai onko tulkinta niin, että velvollisuus koskee vain ympärivuorokautisia kohteita:

Kyllä on noudatettu sellaista, että vaikka olis leikkuri ja tehtäis toimenpide anestesiassa, mutta jos se on sellainen, että tullaan aamulla ja iltapäivällä kotiin niin ei. Jos olisi yksityinen sairaala, jossa ollaan yötä ni sit joo. Perustelen päivätoimista sillä, et jos se olisi POTS-kohde pitäisi miettiä myös hammaslääkäri, missä toimenpiteet voidaan tehdä vastaavassa toimintakyvyttömyydessä, mutta luulen ettei niitä ole tarkoitettu ja ne ei osu sinne sosiaalihuoltolakiin, josta on haettu pohjia sille, mitä sillä tarkoitetaan. Olen sitä mieltä, ettei ne olisi, mutta joku voi perustella taas, että ne olisi. Onko voinut lain säätäjällä käydä niin, ettei ole hoksannut tämän tyyppisiä kohteita.

Itse ajattelen, että päiväkirurgiset on suljettu pois. Mä ehkä ajattelen, ettei ne kuulu selvitysvelvollisuuteen, onko lainsäätäjä myös näin ajatellut, mutta ei ole selvästi kirjannut mihinkään. Voisi olla tarkempaa vähintään lain esitöissä ja perusteluissa se, mutta pakko sanoa, että toisaalta toimeen on tultu.

4.2.5 Ratkaisut tulkintaerojen minimoimiseksi

Haastateltava A sanoi, että kyllä ei -listaa poistumisturvallisuusselvitysvelvollisista kohteista ei voida tehdä, mutta kohteiden ominaisuudet ovat tärkeä määrittäjä, kun mietitään, onko kohde poistumisturvallisuusselvitysvelvollinen:

Pommin pitävää kyllä ei -listaa ei voida tehdä. Arviointia on tehty velvollisuuden osalta tunnusmerkkien kautta. Pelastuslain käsitteistö pohjautuu silloiseen sosiaalihuoltolakiin, joka on muuttunut, ei löydy vastausta enää.

Haastateltava B mietti, voisiko vuokaavion tyylisestä kaaviosta olla apua kohteiden määrittelyssä. Vuokaavio toimisi ikään kuin karttana, jossa on lueteltuna tyypilliset poistumisturvallisuusselvitysvelvollisen kohteen ominaisuudet. Ainakin henkilölle, jolle poistumisturvallisuusselvitysvelvolliset kohteet eivät ole kovin tuttuja, voisi kaavio toimia hyvänä apuvälineenä valvontatyössä.

Pitäisi olla suureet, joista pystys vuokaaviolla vetämään sen listauksen läpi, että täyttääkö tää. Onko tää poistumisturvallisuusselvitysvelvollinen, mikä on toimintakyky, onko palveluntarjoaja. Ei mentäs siihen, et muutettas vaan lakia vastaamaan termejä.

Pelastuslaissa sanotaan, joissa asukkaiden toimintakyky on tavanomaista huonompi. Me voitaisiin sulkea silmämme noilta esimerkkitermeiltä, tavallaan lakia ei tarvitse muuttaa, meidän pitäisi osata lukea sitä paremmin.

Tulkintaerojen vähentämiseksi ja tulkinnan selventämiseksi tulisi olla selkeämpi ohjeistus, jossa on huomioitu poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden ominaisuuksia ja elementtejä.

5 Johtopäätökset ja pohdinta

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuoda esille terminologisten eroavaisuuksien aiheuttamat haasteet poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden määrittelyssä.

Asiantuntijahaastattelut tukivat dokumenttianalyysin avulla tehtyjä päätelmiä.

Dokumenttianalyysin avulla pystyttiin saamaan tarkempi käsitys tutkittavasta aiheesta ja löytämään ongelmakohtia ja haasteita, joita poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden määrittelyssä saattaa olla. Asiantuntijahaastattelut tukivat dokumenttianalyysin avulla tehtyjä johtopäätöksiä. Terminologisia eroja on ja pelastuslaissa käytetyt kohteiden määrittelyt ovat osittain vanhentuneita tai termejä käytetään enemmän arkikielessä, eikä virallista määritelmää ole olemassa. Esimerkiksi termi vanhainkoti on arkikielessä laajasti ymmärretty, vaikkei se olekaan virallinen termi. Lainsäädännössä olisi tärkeää, etteivät termit aiheuta epäselvyyksiä tai tulkintaongelmia, mutta on mahdollista, että siinä on voitu päätyä käyttämään arkikielentermiä, jotta se olisi ymmärrettävämpi.

Haastattelujen avulla saatiin käsitys, miten terminologiset eroavaisuudet näkyvät valvontatyössä. Haasteita on, mutta niistä on selvitty eikä isompia ongelmia ole aiheutunut. Epäselvyys ja tulkintaerot voivat hidastaa koko valvontaprosessia, joka vaikuttaa muun muassa luotettavuuteen. Tulkinnan erot voivat vaikuttaa poistumisturvallisuusselvityksen arviointiprosessiin hidastavasti ja lisäksi tulkintaerot voivat tehdä valvonnasta puutteellista. Tulkintaerot voivat myös vaikuttaa kohteiden epätasa-arvoiselta kohtelulta, koska on mahdollista, että toinen pelastusviranomaisena saattaa pyytää kohteelta poistumisturvallisuusselvitystä, vaikka aiemmin sitä ei ole pyydetty arvioitavaksi. Lainsäädännössä tärkeää on, että termit ovat niin selkeitä, että ne eivät aiheuta tulkintaongelmia tai epäselvyyksiä.

Osa terminologian tuomista haasteista johtuu varmasti siitä, että pelastuslain termit ovat perustuneet silloiseen sosiaalihuoltolakiin. On selvää, että lainsäädännön pitäminen täysin ajan tasalla on hyvin haastavaa ja yksittäisen lain tarkasteleminen ja päivittäminen aina uudelleen jonkin toisen lain uudistuttua on vaativaa. On lähes mahdotonta säätää lakia, jossa terminologiset määritelmät olisivat ajantasaiset ja laista löytyisi lueteltuna kaikki

poistumisturvallisuusselvitysvelvolliset kohteet. Siksi olisi tärkeämpää kiinnittää huomiota kohteiden ominaisuuksiin poistumisturvallisuusselvitysvelvollisuutta mietittäessä.

On myös huomioitava, että reilussa kymmenessä vuodessa on tapahtunut paljon ja nykypäivänä on yleistynyt sellaiset kohteet, joita ei juuri ollut 2010-luvun alussa. Tällaisia kohteita ovat esimerkiksi Maahanmuuttoviraston valvomat yksin maahan saapuneiden lasten ryhmäkodit, joiden palvelut tuottaa usein yksityinen palveluntarjoaja.

Haastatteluissa nousi esille ominaisuuksia, joita löytyy poistumisturvallisuusselvitysvelvollisista kohteista. Samoja ominaisuuksia ja erityispiirteitä tunnistettiin myös dokumenttianalyysin sisällönanalyysin avulla. Terminologiset eroavaisuudet on tunnistettu myös kentällä ja toisinaan terminologiset erot kohteiden määrittelyssä tuovat haasteita valvontatyötä tekeville.

Kohteiden määrittelyssä on myös paljon hiljaista tietoa, jota ei löydy henkilöltä, jotka eivät työssään ole tehneet paljoka poistumisturvallisuusselvitysarviointeja tai ovat uusia työntekijöitä. Haastatteluissa nousi esille, että aiempi työkokemus esimerkiksi hoitotyössä tai terveydenhuollon kohteiden turvallisuusorganisaatiossa antaa hyvät valmiudet poistumisturvallisuusselvitysten arviointityöhön ja helpottaa poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden määrittelyä. Haastatteluissa nousi esille myös tulkinta, että joku tulkitsee nykyistä lainsäädäntöä yhdellä tapaa ja toinen taas toisella. Tulkintaerot ovat johtaneet siihen, ettei valvontakohteen poistumisturvallisuusselvitystä ole arvioitu, koska valvontatyötä tekevä henkilö on tulkinnut, ettei kohde ole poistumisturvallisuusselvitysvelvollinen, kun taas toisen valvontatyötä tekevän tulkinta on, että kyseessä on poistumisturvallisuusselvitysvelvollinen kohde.

Opinnäytetyössä havaittuja epäkohtia poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden määrittelyssä pyritään jatkossa selvittämään entisestään opinnäytetyön tilaajaorganisaation valvontatyötä tekevä henkilöstölle. Kuten opinnäytetyössä on havaittu, ei poistumisturvallisuusselvitysvelvollisia kohteita voida määrittellä ainoastaan esimerkiksi toiminnanharjoittajan käyttämän nimen perusteella. Kohteiden toiminnan luonnetta tulee tarkastella kokonaisvaltaisemmin ja tunnistaa kohteen toiminnasta poistumisturvallisuusselvitysvelvollisuuden tunnusmerkkejä. Opinnäytetyön haastattelujen tuloksissa nousi esille oivallus vuokaaviomallista. Yhtenä produktiona toimeksiantajalle tullaan laatimaan vuokaavio, jonka avulla poistumisturvallisuusselvitysvelvollinen kohde on helpompi määrittellä. Vuokaavio keskittyy tunnistamaan ominaisuuksia, joita poistumisturvallisuusselvitysvelvollisessa kohteessa on.

Lähteet

Painetut lähteet

Aaltonen, T., Alastalo, M., Alasuutari, M., Hyvärinen, M., Lumme-Sandt, K., Löyttyniemi, V., Meriläinen, S., Nuolijärvi, P., Rastas A., Ruusuvuori, J., Tienari, J., Tiittula, L., Vaara, E., Valtonen, A. 2005. Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino

Alasuutari, P. 2018. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Kananen, J. 2008. Kvali: Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän Ammattikorkeakoulu.

Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka - Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Ojasalo, K., Moilanen, T., Ritalahti, J. 2010. Kehittämistyön menetelmät: uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: WSOYpro

Tuomi, J., Sarajärvi, S. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turunen, J. 2012. Automaattinen sammutuslaitteisto asunnoissa ja hoitolaitoksissa. Tampere: Hämeen Kirjapaino.

Vilka, H. 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä - ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. Keuruu: PS-kustannus.

Sähköiset lähteet

Frantzich, H. 2000. Tid för utrymning vid brand. Viitattu 1.2.2024
<https://rib.msb.se/Filer/pdf/16348.pdf>

Fried, S. 2022. Poistumisturvallisuusselvityksen laadintaopas. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK. Viitattu 5.2.2024. <https://www.spek.fi/wp-content/uploads/2022/12/Poistumisturvallisuusselvityksen-laatimisopas.pdf>

Ojala, T., Koskinen, H., Grönfors, M., Somerkoski, B., Martikainen, N & Lounamaa, A. 2016. Sosiaali- ja terveydenhuollon paloturvallisuuteen liittyvät käytännöt laitoshoidossa, tuetussa asumisessa ja kotiin annettavissa palveluissa 2015. Valtakunnallisen kyselytutkimuksen tulokset. Viitattu 26.5.2024.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131380/URN_ISBN_978-952-302-755-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Onnettomuustutkintakeskus. 1999. Tutkintaselotus. A 2/1999 Y OSA 3. Viitattu 28.2.2024.
https://turvallisuustutkinta.fi/material/attachments/otkes/tutkintaselostukset/fi/muutonet_tomuudet/1999/a21999y_tutkintaselostus_2/a21999y_tutkintaselostus_2.pdf

Pelastustieto. 2019. Maaningan tulipalosta 20 vuotta - vastaava ei saa toistua! Viitattu 28.2.2024. <https://pelastustieto.fi/pelastustoiminta/paloturvallisuus/maaningan-tulipalosta-20-vuotta-vastaava-ei-saa-toistua/#2918a217>

Saarela, M., Ilveskoski, O., Kekki, T., Kivi, M., Majamaa, J., Pirttimaa, I. & Pasi, I. 2018. Erityisryhmien älykäs paloturvallisuus. Viitattu 1.2.2024.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/148398/HAMK_Saarela_et_al_Erityisryhminen.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Somerkoski, B. 2019. Rakennusten paloturvallisuus. Viitattu 13.2.2024.
<https://research.utu.fi/converis/getfile?id=44381560&portal=true&v=1>

SPEK. 2023. HÄTÄTILANTEESTA POISTUMISEN OLTAVA KUNNOSSA NIIN SAIRAALASSA KUIN VANKILASSA. Viitattu 14.2.2024. <https://www.spek.fi/hatatilanteesta-poistumisen-oltava-kunnossa-niin-sairaalassa-kuin-vankilassa/>

Sten, T. 2014. Poistumisturvallisuuden laadintaopas. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK. Viitattu 7.2.2024.
<https://pelastustoimi.fi/documents/25266713/143976854/Poistumisturvallisuusselvityksen+laadintaopas.pdf/fe5ae2fc-7bf9-be4d-00ff-9855bec2cd3d/Poistumisturvallisuusselvityksen+laadintaopas.pdf?t=1671456639467>

Oikeudelliset lähteet

HE 257/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle pelastuslaiksi ja laiksi meripelastuslain 23 §:n muuttamisesta.

Pelastuslaki 379/2011.

Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999

Sisäministeriön muistio. VALTIONEUVOSTON ASETUS POISTUMISTURVALLISUUSSELVITYKSESTÄ 31.3.2014.
https://pelastustoimi.fi/documents/25266713/32427160/53093_muistio_poistumisturvallisuusasetus.pdf/5298c667-e535-afdf-809e-840e5bc6a191/53093_muistio_poistumisturvallisuusasetus.pdf?t=1602151059883

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Sosiaalihuoltolaki 710/1982. (Tämä laki on kumottu L:lla 30.12.2014/1301)

Valtioneuvoston asetus poistumisturvallisuusselvityksestä 292/2014.

Julkaisemattomat lähteet

Haastattelu A 10.4.2024.

Haastattelu B 30.4.2024.

Liitteet

Liite 1: Haastattelukirje	25
Liite 2: Asiantuntijahaastattelun runko	26
Liite 3: Haastattelun sisällönanalyysin avainsanoja	27

Liite 1: Haastattelukirje

Hei,

Olen opiskelija Laurea Ammattikorkeakoulun turvallisuuden ja riskienhallinnan koulutuksen linjalta. Teen opinnäytetyötä, jonka tilaajana on Länsi-Uudenmaan pelastuslaitos. Työskentelen itse myös Länsi-Uudenmaan pelastuslaitoksella palotarkastajana.

Opinnäytetyön aiheena on "terminologiset eroavaisuudet poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden määrittelyssä". Etsin asiantuntijoita, joita voisin haastatella opinnäytetyötäni varten. Asiantuntijahaastattelun avulla voidaan saada syvällisempää tietoa tutkittavasta ilmiöstä, minkä lisäksi asiantuntijan ammattitaito ja kokemus voivat auttaa minua syventämään ymmärrystäni tutkittavan ilmiön keskeisistä ongelmista ja haasteista. Asiantuntijahaastattelu lisää myös opinnäytetyön uskottavuutta ja validiteettia.

Haastattelu toteutetaan yksilöhaastatteluna ja haastattelun tyylinä käytetään teemahaastattelua. Haastattelu toteutetaan etänä Teamsin tai Skypen (Tuve) välityksellä. Haastattelu tullaan tallentamaan.

Millainen käytäntö teidän pelastuslaitoksenne/hyvinvointialueellanne on tutkimuslupien suhteen? Tarvitseko tutkimusluvan tällaista haastattelua varten ja miten toimia asian suhteen?

Haastattelut toteutetaan viikkojen 14-15 aikana. Haastattelulle olisi hyvä varata aikaa noin tunti. Jos voin haastatella sinua, niin sovitaan haastattelulle aika!

Kiitos jo etukäteen.

Ystävällisin terveisin,

Aino Perämäki

Liite 2: Asiantuntijahaastattelun runko

Teemahaastattelurunko – asiantuntijahaastattelu A	
Toteutus:	Puolistrukturoitu teemahaastattelu
Haastattelija:	Aino Perämäki
Ajankohta:	10.4.2024
Kesto:	58 min
Teemat	
1. Esitiedot	Kertoisitko lyhyesti itsestäsi ja työstäsi?
2. Terminologia ja määritelmät	Mikä teidän käsityksenne on siitä mikä on POTS velvollinen kohde ja miten kuvailisitte kohdetta? Onko valvonnassa tullut vastaan kohdetta jonka POTS-velvollisuus ei ole ollut täysin selvää?
3. Eroavaisuudet eri kohteiden välillä	Oletko työssäsi kohdannut terminologisten erojen tuomia haasteita POTS-velvollisuuden määrittelyssä? Onko pelastuslaitoksellanne apua ja tukea saatavilla epäselvien tilanteiden ratkaisemiseen?
4. Haasteet ja ratkaisut	Miten näette ongelman, onko siihen mielestänne jotakin ratkaisua?
5. Vapaa sana	

Teemahaastattelurunko – asiantuntijahaastattelu B	
Toteutus:	Puolistrukturoitu teemahaastattelu
Haastattelija:	Aino Perämäki
Ajankohta:	30.4.2024
Kesto:	37 min
Teemat	
1. Esitiedot	Kertoisitko lyhyesti itsestäsi ja työstäsi?
2. Terminologia ja määritelmät	Mikä teidän käsityksenne on siitä mikä on POTS velvollinen kohde ja miten kuvailisitte kohdetta? Onko valvonnassa tullut vastaan kohdetta jonka POTS-velvollisuus ei ole ollut täysin selvää?
3. Eroavaisuudet eri kohteiden välillä	Oletko työssäsi kohdannut terminologisten erojen tuomia haasteita POTS-velvollisuuden määrittelyssä? Onko pelastuslaitoksellanne apua ja tukea saatavilla epäselvien tilanteiden ratkaisemiseen?
4. Haasteet ja ratkaisut	Miten näette ongelman, onko siihen mielestänne jotakin ratkaisua?
5. Vapaa sana	

Liite 3: Haastattelun sisällönanalyysin avainsanoja

